

ke: Bloch se'ls revolta declarant «etimologia obscura».¹⁰ Inútil cansar-se a veure si va arribar a temps de rectificar en algun volum tardà del FEW. I tampoc ens cal refutar un imaginari *EXTANICARE 'estrènyer' conjurat per Gamillscheg a base d'un gal *TAN- 'prim' (per la seva banda també impossible): l'únic resultat possible d'això hauria estat amb sonorització, fins i tot en francès (*ronger, plonger* etc.).

Quant al suposat adjectiu *STANCUS 'cansat' també és una mala suposició, com ja hem anat mostrant en diverses peces menudes. Observem primerament que l'adjectiu, d'extensió geogràfica més reduïda, estrany quasi del tot a la Península Ibèrica¹¹ i escassament representat a França, fou segurament extret del verb, un de tants «participi tronchi» que formiguegen en la llengua italiana: l'Ariosto i el seu coetani Alamanni encara ho percebien així puix que li donaven un règim clarament verbal: «Dalla via stanca, e dalla estiva arsura, di riposare alquanto si consiglia»; i ja hem vist que el que usa Dante és encara *stancato* en lloc de *stanco*. De l'examen històric de l'article *stanco* del Tommaseo podem deduir que la seva acc. 'cansat' no és la primitiva, per més que ja comenci a trobar-se en els grans del S. xiv.

En tot cas consta que de cap manera no fou l'única i que en tingué d'altres de més semblants o iguals a les de *tancar* i *estancar* en les llengües d'Occident. Ja n'hem anat veient proves. Així mateix, per al mestre de Dante, Guido Guinizelli, i per al Petrarca, *stanco* és 'feble' o 'mal parat'; això per a Lanci; i comparem *stancare* 'minvar, defallir, flaquejar' en el *Paradiso* dantesco; en d'altres és 'baix, escàs' aplicat a aigües corrents (acc. 2), i sobretot observem que Dante l'usa en el sentit de 'tímid' (com Arnaut de Maruelh); i un antiquíssim proverbi toscà, *porta stanca, diventa santa*, apunta cap al sentit de *tancada*, el predominant de 'tancar' en la nostra llengua: car tinguem present que el refranyer sol conservar estrats lingüístics ja enterats en el llenguatge del temps.

Al roms. *sting*, se li ha donat massa importància. El seu significat de 'esquerre', tan secundari, i que ni tan sols és original del roms., perquè li ve de l'italià (supra); l'absència total d'un verb corresponent (que no manca en cap altra llengua romànica); la falta total de derivats: tot, s'ajunta per suggerir un mot adventici; més encara: la seva -g- és anòmala i inexplicable en fonètica normal, puix que al roms. li és estranya tota sonorització d'oclusives (més encara que a cap dialecte italià); misteriï doncs, que apunta a alguna llunyania desconeguda? Ni això, car la sonora es troba ja en dialectes italians i alpins: milan. ant. *stangiare* 'cansar-se' i engad. *staungel*, -gla,¹² avui 'cansat'; i en aquestes no hi ha misteriï sinó el fet trivial de la contaminació, segurament la de EXTINGUERE (it. ant. dial. *stengere/stegnere/spegnere*, la història del qual ens és ben coneguda des del genial estudi de Jud), mot de sentit afí ('apagar', la set, interrompre un corrent) i de forma semblant.

Tot és, doncs, secundari i mancat d'importància en aquest mot romanès, que pogué arribar-li des de par-

lars romànics més occidentals; o més probable encara, per via de l'albanès, on encara avui existeix *štangara* (amb -g-) i *štank*, ara amb el sentit de 'guerxo, estràbic'.

No hi ha doncs base ferma per a aquest ètimon *STANCUS imaginat per M-Lübke: hi ha tota mena d'indicis per creure que és extret del verb EX-TANCARE. Tampoc hi ha raons per suposar ST- en el verb en la forma verbal, sinó un verb secundari, derivat, ni més ni menys que *escalçar* de *calçar* (CALEFACERE) (*d)estorbar, escairar, escórrer, escollir, esversar, espantar* etc. La prova és que també hi ha verbs derivats de *tancar* amb altres preverbis. *Atancar* tingué força importància en castellà, amb aparicions quasi tan nodrides com *estancar*: ja hi apareix des de Pérez de Hita (1595) amb els sentits de 'estroncar' (Pz. de Hita, 'estancher' Oudin), 'encallar (en un toll o fangar)' (Huerta, en el *DHistAcEsp.*; *atanco* «atolladero», D. de Vega, 1590), «apretar» (Covarrubias, 1611), *viudas atancadas* 'recloses, modestes' (Pérez de Valdivia). També hi hagué *entancar*, que el *Dicc. Español-Francés* de Fr. Pedro Sèguin (a. 1636) recull definint-lo «retenir, arretster; *entancado*: retenu, arresté» (Gili, *Tesoro Lexic.*, s. v.). En rigor també hi podríem citar l'irl. ant. *con-téci* 'coagula' (supra) i l'alban. *ndih* 'jo ajudo' (si Gustav Meyer va bé quan hi veu un antic *n-denh germà del ky. *tenkù* i del gòt. *theiban*, *Alban. Stud.* III, 7).

Si ens volem atènia a coses segures, ens falta parlar encara dels rastres de persistència del primitiu *tancar* en altres llengües romàniques, fora del cat.-oc. Hi ha fonaments per creure que en èpoques preliteràries el verb *tancar* havia existit tot al llarg de la perifèria N., NO. i O. de la Península Ibèrica, però només s'hi ha conservat en substantius derivats: des del P. Basc, per les terres cantàbriques fins a Galícia, Portugal i fins en domini lleonès. Pertot substantius, però en basc hi ha hagut fins i tot el verb: *tankatu* «frapper ou cogner qqch. pour la faire enfuir, mettre qqn. en fuite» ja en el sultí Oihenart (mj. S. xvii) i també en el labortà Harriet (S. xix), veg. Azkue i Lhande; i una acc. que recorda tant les accs. de Provença, i s'acosta més a la catalana: *tankan*, «ajustado, apretado», de la vall de Baztan (Azkue), en una forma de participi basc de tipus arcaic; i amb diversos subst. bascos: *tanka* «golpe, choque» en el Zaraitze (Azkue), «battement de cœur; coup de cloche, coup, bruit» en el Labort (Lhande) (amb *tanga, tangart*, infra).

El port. *tanque* 'estanyol, dipòsit d'aigua, en terra ferma i dins dels vaixells', 'presa, resclosa (en el Brasil)' ja s'usava a la 1.ª meitat del S. xvi, car del portuguès el calca l'italià Ramusio (I, 231) en les seves traduccions de viatges portuguesos, publ. en aquells anys (Zaccaria). S'usa també a Galícia, Canàries, i en moltes parts de l'Amèrica llatina, en particular New Mexico, Mèxic, Veneçuela i Curaçao (pròpiament *tanqui*=cast. *estanque*, hol. *vijver*, en Hoyer, p. 48). Des de l'acc. 'aljub dins una embarcació' ha passat, de més a més, a 'atuell de llauna per beure', 'cassó per poar aigua en un calderó etc.' a Galícia, Astúries, Sajambre